

A FŐISKOLAI ÉS EGYETEMI KOLLÉGIUMI ÉLET ÉRTÉKELÉSE A HALLGATÓI MEGNYILATKOZÁSOK TÜKRÉBEN

Írta: SZÖRÉNYI JÓZSEF

A Csongrád megyei és Szeged mj. Városi Népi Ellenőrzési Bizottság a KISZ. Csongrád megyei Bizottságával karöltve az 1970/71. tanév I. felében tervbe vette az egyetemi és főiskolai hallgatók kollégiumi férőhely ellátottsága, valamint az ezzel kapcsolatos nevelési tényezők megvizsgálását. Ennek a munkának az előkészítésében, lebonyolításában és a vizsgálati eredmények elemzésében e sorok írója is részt vett. A többretű vizsgálati anyagból a hallgatói megnyilatkozások feldolgozását végeztük.

A felsőoktatási intézmények mellett működő kollégiumok a közösségi, közeleti ember formálásának jelentős tényezői. Lehetővé teszik, hogy a jövő szakemberei nyugodt körülmények között készülhessenek fel élethivatásukra. Miután a kollégiumi ellátás ingyenes, ez a szociális funkció önmagában is ébresztője a kollektív gondolkodásnak. A közösségi élet megszervezésével és irányításával azonban a közeleti ember formálását a kollégiumok tudatosan is vállalják. Ezt a nevelő tevékenységet a szakemberképzés szerves részének tartjuk. Kétségtelen: a szakemberképzés során értékes nevelő hatások érik a hallgatókat, azonban az oktatási intézményen kívül eltöltött idő hasznosításának nevelési szempontból legelőnyösebb feltételeit mégiscsak a kollégiumok biztosítják. Nevelési eljárásainkat a siker érdekében mindig a meglevő feltételekhez kell igazítanunk. A kollégiumi nevelési rendszer megtervezésénél is a valóságos helyzet pontos felméréséből kell kiindulnunk.

A vizsgálat módszere

Az adatok feltárása többféle módon történt. Részletes információkat már a vizsgálati jegyzőkönyvek is bőven szolgáltatottak. A vizsgálat céljából következően tehát azt is meg kellett állapítanunk, hogy a jegyzőkönyvekben rögzített adatok és körülmények miként tükröződnek a kollégiumi közvéleményben. Ezért alkalmaztuk a kérdőíves kikérdezés módszerét, és igyekeztünk olyan zárt-felelet rendszerű kérdőívet összeállítani, amelynek önkéntesen vállalt kitöltése viszonylag rövid idő alatt biztosítja a gépi feldolgozásra alkalmas és a vizsgálati szempontoknak megfelelő adatokat. A 23 kérdés körültekintő megfogalmazásával a valóságos helyzet minél több elemének felszínre hozását, a válaszlehetőségek megadásával pedig a differenciált véleménynyilvánítást kívántuk elérni. Négy kérdésre több választ, ezek közül egyre százalékos megjelölést is kértünk. A kérdőívek kitöltését az egyes felsőoktatási intézmények tanulmányi osztályai szervezték meg, azok kiosztását és összegyűjtését pedig a KISZ alapszervezetek vállalták. A számszerű feldolgozást — az általunk összeállított terv és a Máté Eörs tud. munkatárs által készített program szerint — a József Attila Tudományegyetem Kibernetikai Laboratóriuma végezte. A feldolgozás eredményeképpen a kollégiumokra vonatkozó adatok intézményenként külön-külön és ezen felül szegedi viszonylatban a négy felsőoktatási intézmény kollégiumainak összesített adatai is rendelkezésünkre állnak.

Az egyes kollégiumok műszaki színvonala, anyagi ellátottsága erősen eltérő. Ez a megállapítás a fiú- és leánykollégiumokra különösképpen vonatkozik. Az adatok feldolgozását éppen ezért a két nem szerint bontottuk. A kimutatások feltűntetik a kapott információknak nemcsak számát, hanem százalékát is. Elemzésünkben első-sorban százalékos kimutatásokra támaszkodtunk. Ilyen módon az is lehetővé vált, hogy egy-egy kérdéssel kapcsolatban a különféle intézmények hallgatóitól nyert információkat összevethessük.

A vizsgált felsőoktatási intézmények hallgatóinak összlétszámát, a kollégiumban lakók számát, valamint a százalékos arányt a következő táblázat tünteti fel:

Az intézet	A hallgatók száma			Kollégiumban lakik			A kollégiumban lakók az összes hallg. %-ában		
	férfi	nő	össz.	férfi	nő	össz.	férfi	nő	össz.
Tanárképző F.	210	894	1104	81	445	526	38,57	49,77	47,64
JATE	705	1254	1959	377	732	1109	53,47	58,37	56,61
SZOTE	660	955	1615	279	474	753	42,27	49,63	46,62
Élm. ip. F.	124	118	242	40	37	77	32,25	31,35	31,81

A kérdőíveket az egyes felsőoktatási intézmények kollégiumi hallgatói az alábbi arányban töltötték ki:

Tanárképző F.	526 hallg. közül 380, vagyis 72,24%
JATE	1109 hallg. közül 780, vagyis 70,33%
SZOTE	753 hallg. közül 495, vagyis 65,74%
Élm. ip. F.	77 hallg. közül 77, vagyis 100,00%

	2465 hallg. közül 1732, vagyis 70,26%

A fenti adatok alapján azt kell mondanunk, hogy egy-egy kollégium közvéleményéről demonstratív tájékoztatást kaptunk, hiszen a kollégiumban lakók 2/3-a véleményt nyilvánított. Az egyes kérdésekkel kapcsolatos megnyilatkozások arról is tájékoztatnak, hogy a *közvélemény* milyen irányban fejt ki hatását az egyén közösségi szemléletére, illetőleg magatartására. A közvélemény is egyike azoknak a felteteleknek, amelyeket a kollégiumi nevelés sikere érdekében meg kell ismernünk.

A továbbiakban azt vizsgáljuk, hogyan tükröződik a kollégiumi közvéleményben

1. a hallgatók felfogása az élethivatással és hazával kapcsolatban;
2. a nagyobb kollektíva (makrokörnyezet) és
3. a kollégiumi szobaközösség (mikrokörnyezet) hatása,
4. a szabad idő eltöltésének lehetősége,
5. a kollégiumi élet vállalásának igénye.
6. Végül az elemzés eredményének rövid összegezését adjuk.

1.1. Öröndetes, hogy a megkérdezett hallgatók egyértelműen vállalják azokat a követelményeket, amelyeket a társadalom az értelmiségi szakemberekkel szemben támaszt. Ez jut kifejezésre a tulajdonságoknak abból a rangsorolásából, amelyet a kollégisták a következő kérdés alapján készítettek: „*Véleményed szerint élethivatásod betöltéséhez mely tulajdonságokkal kell feltétlenül rendelkezned az alábbiak közül?*” A véleménynyilvánításokból a tanintézetek értékes nevelőhatása is lemérhető. Bizony-

nyal nem véletlen, hogy pl. mind a Tanárképző Főiskola, mind a SZOTE hallgatói a rangsorolást csaknem egyöntetűen az „*emberszeretet*”-tel kezdik. A Tanárképző Főiskola hallgatói közül a férfiak 100%-ban, a nők 96,7%-ban, a SZOTE kollégistái közül a férfiak 98,1%-ban, a nők 97,9%-ban ennek a tulajdonságnak adják az elsőséget. Ez a válaszlehetőség a JATE kollégistáinál már az 5., illetőleg 6. helyre kerül. Ez érthető is, mert a tanintézet hallgatóinak nagy többsége nem tanári pályára készül. Természetesnek tűnik, hogy a JATE kollégiumaiban az „*elméleti szaktudás*”-ra adták le a legtöbb szavazatot. (A férfiak 96,7, a nők 96,8%-a.) Az „*emberszeretet*” az Élelmiszeripari Főisk. hallgatóinál is az 5., illetőleg 7. helyen szerepel, viszont a „*gyakorlati készség, rutin*” (férfiak: 97,5%, nők: 97,2%) és a „*szakmai érdeklődés*” (férfiak: 92,5%, nők: 100%) kerül az 1., illetőleg 2. helyre. A tanári pályára készülő főiskolai hallgatók válasz rangsorolásából az is kitűnik, hogy az élethivatás betöltéséhez a *politikai meggyőződést*, illetve a *politikai tájékozottságot* feltétlenül szükségesnek tartják. A megkérdezett férfiak 78,5, a nők 72,6%-ának ez a véleménye. A JATE hallgatói közül a férfiak 54,9, a nők 64,8%-a vallja, hogy *kell a politikai meggyőződés* az élethivatás betöltéséhez. A SZOTE és az Élelmiszeripari Főisk. kollégistái a *szakmai műveltségnek*, a *gyakorlati készségnek* adják az elsőbbséget, és a megnyilatkozásoknak csak 36,4, illetőleg 47%-a jelzi a *politikai tájékozottság* szükségességét.

Bár egy-egy tanintézet kollégistáinak rangsorolása mutat eltérést, mégis azok a tulajdonságok, amelyeket élethivatásukkal kapcsolatban olyan kiemelten értékelnek (emberszeretet, elméleti szaktudás, hivatástudat, politikai meggyőződés stb.), határozottan a szocialista értelmiségi szakember személyiségjegyeinek igenlésére utalnak. A kollégistáknak az a nyilvánvaló törekvése pedig, hogy kialakítsák az élethivatásukhoz nélkülözhetetlen személyiségjegyeket, egybeesik a kollégiumi nevelés célkitűzéseivel.

1.2. Az „*Egyénileg felelősséget érz-e azért, hogy hazánkban a szocializmus minél tökéletesebben megvalósuljon*” kérdéssel kapcsolatban (az alábbi táblázat szerint) a hallgatók tiszteletet keltő többsége az első három válaszlehetőségre szavazott.

Feleletek	Tanárképző F.		JATE		SZOTE		Élelmiszerip. F.	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
1. Teljes mértékben	46,2	25,3	42,2	27,3	32,2	24,1	25,—	18,9
2. Úgy gondolom, igen	46,2	40,4	31,5	45,9	34,8	38,3	30,—	45,9
3. Igen, de ez inkább a politikai vezetők dolga	7,6	16,8	11,4	16,2	19,6	25,—	27,5	29,7
6. Ez a kérdés nem érdekel	100,—	82,5%	85,1%	89,4%	86,6%	87,4%	82,5%	94,5%
	0,—	2,1%	2,4%	0,7%	2,5%	1,1%	2,5%	0,—%

A pozitív megnyilatkozásoknak ez a magas száma azt igazolja, hogy a hallgatók a nagyobb kollektívával, a szocialista hazával szemben elkötelezetteknek érzik magukat. Készek vállalni a közösségi életből reájuk háruló feladatokat. Tiszteletre méltó állásfoglalás ez, hiszen a közösséghez való viszonyunk meggyőződésen, a társadalmi célkitűzések elfogadásán múlik. A táblázat 6. kérdése szerint elzárkózás alig tapasztalható. Az adatok alapján tehát azt is megállapíthatjuk, hogy a kollek-

tivítás, a *közösségi tudat* a többség személyiségének tényleges alkotóeleme, s ez nyilvánvalóan a közösségi kérdések, a nevelő hatások iránti fogékonyságot is jelenti.

A továbbiakban azt vizsgáljuk, hogy a *stabilnak* (a külső rend, a nevelési légkör, a kollégium mint az emberformálás intézménye), illetőleg *dinamikusnak* tekinthető *tényezők* (a belső élet szervezettsége, önkormányzat, a vezetőkkel való kapcsolat) miként tükröződnek a kollégisták tudatában.

2.1. Arra a kérdésre, hogy „*A kollégium rendje, külső körülményei a tanulás lehetőségét hogyan biztosítják*”, a legkevesebb szavazatot az első válaszlehetőség kapta. (L. a táblázatot!) Ezzel a kérdéssel kapcsolatban a fiú- és leánykollégiumban lakók álláspontja egyes tanintézeteken belül is erősen eltér. Ez érthető, hiszen a JATE Móra Ferenc Leánykollégiuma a legkorszerűbb intézmények közé tartozik. Nem véletlen tehát, hogy a leányok 10,5%-a szerint a kollégiumi külső körülmények „*maradéktalanul*” biztosítják a tanulás lehetőségét, a férfiak közül viszont csupán 3,7% nyilatkozik így. Az Élelmiszeripari Főisk. kollégiumi helyzete átmeneti jellegű. Ezért van az, hogy a kollégiumi körülményeket a tanulás szempontjából egyetlen egy hallgató sem tartja „*maradéktalanul*” alkalmasoknak. A „*sok a kívánnivaló*” válaszlehetőség viszonylag sok szavazatot is kapott. A JATE megkérdezett férfi kollégistái 47,4%-ban, az Élelmiszerip. Főisk. férfi kollégistái pedig 57,5%-ban így látják a helyzetet. A „*sok kívánnivaló*” elsősorban a kollégiumok műszaki és anyagi ellátottságára vonatkozik.

A kollégium rendje, külső körülményei miként biztosítják a tanulás lehetőségét

	Tanárképző F.		JATE		SZOTE		Élelmiszerip. F.	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
1. maradéktalanul	7,2	7,7	3,7	10,5	8,8	3,8	0,—	0,—
2. elég jól	28,5	54,2	25,5	53,1	46,5	46,7	12,5	35,2
3. nem mindenben	28,6	24,6	23,4	21,7	26,4	29,5	30,—	54,—
4. sok a kívánnivaló	35,7	13,5	47,4	14,7	18,3	20,—	57,5	10,8

Már itt megjegyezzük: kétségtelen, hogy egyes kollégiumok műszaki—anyagi ellátottsága korántsem kielégítő, mégis a kollégisták többsége az együttélés lehetőségeit a tanulmányi munka szempontjából nagyon jelentősnek minősíti.

2.2. A nevelés légkörével kapcsolatban az alábbi válaszokat kaptuk:

	Tanárképző F.		JATE		SZOTE		Élelmiszerip. F.	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
teljesen kielégítő	0,—	9,2	7,9	8,6	26,2	12,6	0,—	8,2
általában jó	35,7	40,6	15,4	38,4	26,2	27,—	12,5	48,6
közepes	35,7	37,4	35,8	35,5	31,3	44,2	52,5	40,5
alig kielégítő	0,—	5,5	11,3	6,6	7,2	7,8	20,—	2,7
nem megfelelő	28,6	7,3	29,6	10,9	9,1	8,4	15,—	0,—

Az adatokból arra lehet következtetni, hogy a kollégiumokban még nem hatnak eléggé tudatosan és tervszerűen azok a személyiségformáló tényezők, amelyek előmozdítják a nagyobb közösségbe történő beilleszkedést, a kollégium feladataival,

célkitűzéseivel való azonosulást. Tehát mindaz, ami a kollégiumokban történik, még nem kapcsolódik kellőképpen a hallgatók egyéni problémáihoz, érdeklődési köréhez. A közvélemény világnézeti, politikai és erkölcsi vonatkozású fejlesztése során feltételezhetően nem valósult meg következetesen az egyén és közösség viszonyának reális figyelembevétele. Bár a nevelés légkörének tartalmi jegyei nehezen megragadhatók, a válaszok mégis jelzik a kollégisták általános közérzetét, a többféle tényezőre (pl. a kollégium műszaki-anyagi ellátottságára, a kiszolgáló helyiségek számára, minőségére stb.) visszavezethető hiányérzetet. Kétségtelen, hogy a kollégiumok nevelési légkörével kapcsolatos, sok vonatkozásban negatív állásfoglalás kialakulásában a szobaközösségeknek alig van szerepük. A későbbiekben majd arra is rámutatunk, hogy a kollégisták döntő többsége még a kevés kényelmet nyújtó kollégiumokban is „feltétlenül jönnek”, „elég jönnek” vagy legalábbis „elfogadhatónak” tartja a szobaközösség szellemét.

2.3. Mivelhogy a nevelési légkör egyöntetű értelmezésével már eleve sem számoltunk, egy, a sorrendben később következő kérdéssel („*Úgy értékeled-e a kollégiumot, mint a szocialista emberformálás egyik fontos intézményét?*”) arra készítettük a kollégistákat, hogy valóságélményeik alapján mondjanak véleményt a kollégiumról, mint az emberformálás intézményéről.

Bár a válaszok elméleti jellegűek is lehetnek, mégis nagy valószínűséggel feltételezhető, hogy a hallgatók saját tapasztalataik és az ezeknek megfelelő tevékenységük, állásfoglalásuk elemzése alapján rögzítették ítéletüket. Hogy a megkérdezettek a kollégium szocialista emberformálással kapcsolatos rendeltetését és a nevelési légkört megközelítőleg azonos módon ítélik meg, az a kétféle kérdésre adott válaszok alábbi összevetéséből mutatkozik meg:

	Tanárképző F.		JATE		SZOTE		Élelmiszerip. F.	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
1. A kollégium nevelési légkörét jónak tartja	35,7	49,8	23,3	46,9	52,2	39,6	12,5	56,4%
2. A kollégiumot határozottan az emberformálás intézményének tekinti	42,8	50,1	23,9	39,8	41,3	46,2	25,—	40,5%

Ebből az összehasonlításból az is kitűnik, hogy a leánykollégisták (a SZOTE hallgatóit kivéve) pozitív megnyilatkozásának száma jóval magasabb a fiúkénál. A fiú- és leánykollégiumok műszaki—anyagi ellátottságának különbségére korábban (2.1.) már utaltunk. Az összehasonlított adatokban is ez a különbség tükröződik. Joggal feltételezhetjük tehát, hogy a kollégiumok nevelési légkörére vonatkozó és eléggé jelentős számú negatív állásfoglalásért elsősorban a kollégiumi külső körülmények „felelősek”.

2.4. Az önkormányzatot olyan *dinamikus* kollégiumi tényezőnek tekintjük, amely alkalmas a hallgatók közéleti tevékenységének előkészítésére. Ha működésének feltételei biztosítottak, akkor az egyes szervek fokozottabb hallgatói igények kielégítésére is vállalkozhatnak. Az önkormányzat elsődleges feladata, hogy gazdag tartalmi munkával megnyerje a hallgatók pozitív állásfoglalását. A legkisebb szervezeti egységnek is feladata, hogy időközönként ellenőrizze, értékelje tagjai tanul-

mányi kötelességteljesítését, a kölcsönös segítségnyújtást és az állandó jellegű önképzést. Különösen fontos, hogy gondját viselje a tagok politikai, erkölcsi fejlődésének. Viszont egy-egy hallgató öntevékenyen csak akkor vesz részt a kollégium önkormányzatában, és csak akkor fog abba javaslataival, kezdeményezésével bekapcsolódni, esetleg időt és energiát is áldozni, ha azt vonzóan tartja, munkáját értékeli. Tehát csak az az önkormányzati szerv lesz képes színvonalas igények kielégítésére, amely a közösség tagjait maga mellé tudja állítani. A hallgatói megnyilatkozások szerint az egyes kollégiumi önkormányzati szervek ilyen irányú tevékenysége eddig még nem járt kellő eredménnyel. Jelentős ugyanis azoknak a hallgatóknak a száma, akik az önkormányzattal kapcsolatban negatív álláspontot képviselnek.

A Tanárképző F. férfi hallgatói 16,6, nőhallgatói 17,9%-ának,
a JATE férfi hallgatói 36,8, nőhallgatói 17,1%-ának,
a SZOTE férfi hallgatói 17,4, nőhallgatói 16,— %-ának,
az Élelmiszerip. F. férfi hallgatói 45,—, nőhallgatói 13,5%-ának,
negatív az álláspontja.

Ha arra gondolunk, hogy az önkormányzatnak át kell fognia a hallgatók mindennapi életét, akkor különösképpen elgondolkodtató pl. a JATE férfi kollégistáinak viszonylagosan magas százalékban kifejezésre jutó negatív véleménye. Itt ugyanis a 244 hallgató közül 110 (36,8%) kifejezetten elégedetlen a kollégiumi önkormányzat színvonalával. További 42 hallgató (17,2%) sokban megváltoztatná a kollégiumi önkormányzatot. Valójában tehát a kollégisták 54%-a, vagyis minden második hallgató elégedetlen az önkormányzat helyzetével.

A SZOTE és a Tanárképző Főisk. kollégistái viszonylag magas százalékban nyilvánítottak pozitív véleményt.

A SZOTE férfi hallgatóinak 67,9, nőhallgatóinak 68,1%-a,
Tanárk. F. férfi hallgatóinak 57,1, nőhallgatóinak 68,6%-a

tartja a kollégiumi önkormányzatot színvonalasnak, illetőleg elfogadhatónak. (Meg kell jegyeznünk, hogy a Tanárképző Főisk. kollégiumban lakó 81 férfi hallgatója közül mindössze 14 (a hallgatók 17,2%-a) nyilvánította véleményét.)

2.5. *A kollégium belső életének szervezettségére* vonatkozó vélemények elemzése alapján azt kell megállapítanunk, hogy azok nagyrészt pozitív jellegűek. Bár az önkormányzattal kapcsolatos megnyilatkozások jelentős száma teljesen negatív, mégis a kollégiumok belső élete általában kielégíti a hallgatók igényét. A kollégisták többsége ugyanis (az alábbi táblázat szerint) az első három válaszlehetőségre adta le szavazatát.

A kollégium belső életének szervezettsége

	Tanárképző F.		JATE		SZOTE		Élelmiszerip. F.	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
1. teljesen kielégítő	0,—	8,3	4,5	10,8	14,4	6,4	0,—	0,—
2. általában jó	38,4	53,6	21,3	47,1	44,—	39,5	10,—	24,3
3. közepes	38,4	31,9	42,6	35,9	32,—	45,4	47,5	67,5
	76,8%	93,8%	68,4%	73,8%	90,4%	91,3%	57,5%	91,8%

A fenti adatokból az is kitűnik, hogy a kollégium belső élete az életpályára felkészülést az önkormányzat hiánya, avagy csupán kezdetleges állapota ellenére is elősegíti, jóllehet nincs tekintettel az együttélés adottságainak a szocialista nevelés érdekében történő felhasználására.

A kollégiumok fentiekben vázolt helyzetének reális felmérését tükrözi a *Művelődésügyi Minisztériumnak a kollégiumok szervezeti és működési szabályzatára vonatkozó utasítása* (141/1970. MM. sz.). A kollégiumi önkormányzat kibontakoztatására kiadott „*Irányelvek*” ugyanis éppen a spontaneitás, az esetlegesség kiküszöbölését sürgetik. Az önkormányzatnak az „*Irányelvek*” szerint elsődleges feladata, hogy megállapítsa a kollégium átfogó nevelési programját és munkatervét, vagyis tervszerűvé tegye az együttélésből fakadó nevelési hatásrendszerét.

2.6. A kollégium belső életét több, egymással összefüggő tényező határozza meg. Ezek sorában — a külső rend, az önkormányzat mellett — természetesen eldöntően jelentős szerepe van a *kollégium vezetőségének* is. A megkérdezett kollégisták a vezetőkhez fűződő kapcsolatukat az alábbi módon ítélik meg:

A vezetőkkel való kapcsolat

	Tanárképző F.		JATE		SZOTE		Élelmiszerip. F.	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
1. teljesen kielégítő	14,3	13,5	11,8	14,9	25,8	19,5	7,5	16,3
2. általában jó	35,7	47,5	34,1	45,7	42,8	48,6	40,—	48,6
3. közepes	35,7	31,2	28,7	29,9	22,1	23,1	47,5	29,7
4. alig kielégítő	7,2	2,5	9,—	4,8	3,7	4,4	2,5	5,4
5. nem megfelelő	7,1	5,3	16,4	4,7	5,6	4,4	2,5	0,—

A hallgatók és vezetők kapcsolatát az egyes kollégiumok külső körülményei nagymértékben befolyásolják. Megítélésünk szerint a JATE férfi kollégistáinak állásfoglalása (a hallgatók 16,4%-a a kapcsolatot nem tartja megfelelőnek) feltétlenül az egyes kollégiumok anyagi ellátottságának alacsonyabb színvonalával is magyarázható. A JATE leánykollégiumai általában fokozottabb igényeket is kielégítő felszereltségűek. Itt már 60,6%-ban pozitív a hallgatók véleménye. Ugyancsak pozitív a SZOTE férfi és nőhallgatóinak, továbbá a Tanárképző Főiskola, valamint az Élelmiszeripari Főiskola leánykollégistáinak a megnyilatkozása. Ezek az adatok híven tükrözik a fiú- és leánykollégiumok felszereltségében mutatkozó különbségeket.

Az a tény, hogy a hallgatók jelentékeny (30—40) százaléka *közepesnek, nem kielégítőnek, avagy éppen nem megfelelőnek* minősíti a vezetők és a tagok közti érintkezést, arra enged következtetni, hogy ez a kapcsolat még nem eléggé közvetlen és tartalmas. Fejlődés, javulás ezen a téren is — az adatok közti összefüggésből megítélve — elsősorban az önkormányzat kibontakozásától várható. Az önkormányzati szervek ugyanis minden egyes kollégiumi hallgatónak megadják a lehetőséget, hogy a vezetőkkel való kapcsolat tartalmasabbá tétele, avagy a mindennapi egyéni és közösségi problémák megoldása érdekében javaslatokkal élhessen.

3.1. *Szobaközösségen* belül a hallgatók közti kapcsolatok igen kedvező lehetőséget teremtenek közös feladatok megoldására és egymás gondolkodásának, maga-

tartásának kölcsönös befolyásolására. A kollégisták *mikrokörnyezetükkel* kapcsolatos megnyilatkozását éppen ezért jelentősnek tartjuk. Az alábbi vélemények arról tanúskodnak, hogy a szobaközösség hatása még a korszerűtlen külső körülmények ellenére is minden kollégiumban erőteljesen pozitív.

Ez a hatás jut kifejezésre azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy „*Szobatársaid tanulmányaid szempontjából mennyiben jelentenek előnyt számodra*” A hallgatók többsége ugyanis a felelet lehetőségekből az első hármat (1. *jelentős mértékben*, 2. *előnyösebb együtt lakni*, 3. *kölcsönösen segítjük egymást*) választotta az alábbi százalékok szerint:

	férfi	nő
Tanárképző F.	51,1	81,2
JATE	84,5	76,8
SZOTE	64,—	81,1
Élm. ip. F.	60,—	75,6

3.2. A kollégiumok életén belül is elsődleges feladatot jelent a *megfelelő mikrokörnyezet kialakítása*, mert a kollégiumi közösség fejlettségét az alapközösségek határozzák meg. Ezt azért hangsúlyozzuk, mert a hallgatók kollégiumi élete elsősorban ezekben a kis szobaközösségekben zajlik. Ha tehát a kollégiumi közösség életéről kívánunk tájékozódni, akkor a kisebb kollektívákkal kapcsolatos hallgatói megnyilatkozásokat kell elemeznünk. Ezért vizsgáltuk a szobaközösségekben folyó *beszélések általános témáját*, ezek őszinteségét, nyíltságát és a hallgatóknak a szobaközösség szelleméről kialakított véleményét.

Arra a kérdésre, hogy „*A szobatársaiddal folytatott beszélgetéseidnek mi a témája*”, a hallgatók úgy válaszoltak, hogy megjelölték mindazokat a témákat, amelyeket szobatársaikkal rendszeresen megvitatnak. A válaszok közül a 2. (*közömbös napi ügyek*) és a 8. (*„egyéb”*) számút kivéve, valamennyit lényegesnek tartottuk. A 2. sz. választ szükségszerűen iktattuk be, mert napi ügyekről elkerülhetetlenül beszélnek a hallgatók. A megadott hét zárt válasz tartalmilag teljesen egyértelmű. A 8. téma (egyéb) mindazt magában foglalja, ami nem fér bele az előző hét válaszbába. Jelentősnek tartjuk azt a körülményt, hogy a hallgatók sokféle témáról beszélnek. Ebből kommunikációra törekvés, kölcsönös információadás és — várás állapítható meg szobaközösségen belül. Öröndetes, hogy a tanulmányi kérdések valamennyi hallgatónál központi helyet foglalnak el. Magas százalékkal jelentkeznek az „egyéb” gyűjtő szó alatt szereplő témák. Ezek skálája minden bizonnyal nagyon széles. A politika, művészet és irodalom mint beszédtema megközelítően azonos arányban szerepel. Az adatok arra utalnak, hogy a férfiak általában többet foglalkoznak külső belpolitikai kérdésekkel, mint a nőhallgatók.

3.3. *A beszélgetések őszintesége* a szobaközösség légkörére és a közösség tagjainak egymáshoz való kapcsolatára nézve ad támpontot. Az őszinte megnyilatkozást, a kölcsönös véleménycserét minden közösség alapvető követelményének kell tekintenünk. E nélkül igazi közösség el sem képzelhető. Mindaddig, amíg ez a feltétel hiányzik, valójában a közösség megszervezéséhez sem kezdhetünk hozzá. Csak a közösség tagjainak egymás iránti bizalma hozhatja magával a kölcsönös őszinteséget. Az alábbi hallgatói megnyilatkozások az alapközösségi tagok őszinte emberi kapcsolatára utalnak.

A beszélgetések jellemzője

	Tanárképző F.		JATE		SZOTE		Élelmiszerip. F.	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
1. teljes nyíltság, őszinteség	7,8	28,9	40,6	30,4	47,8	41,8	25,—	24,4
2. jobbra az őszinteség	76,9	56,8	48,—	58,2	39,—	45,9	55,—	48,6
3. bizonyos tartózkodás	15,3	13,3	8,2	10,3	11,4	10,3	17,5	27,—
4. alig mondhatók őszintéknek	0,—	1,—	3,2	1,1	1,8	2,—	2,5	0,—

A pozitív megnyilatkozások bizonyos vonatkozásban azt is tükrözik, hogy a mikrocsoportok közösségekké fejlődtek, hiszen szobaközösségen belül egymás segítése és megismerése, a közös élmény, a közlési vágy és az egymás iránt érzett felelősség szükségszerűen elvezet a problémák nyílt és őszinte feltárásához. Ez a személyiségformáló erő határozza meg a szobaközösség jelentőségét és szerepét a szocialista nevelésben.

3.4. Az egymás közti megnyilatkozások őszinte avagy tartózkodó jellege feltétlenül összefügg a szobaközösség szellemével. A beszélgetések jellemzésére kapott válaszok és az alapközösség szellemére vonatkozó alábbi adatok összevetése meggyőzően igazolja, hogy az egészséges mikrokörnyezet és az őszinte emberi kapcsolat feltételezi egymást.

A szobaközösség szellemének értékelése

	Tanárképző F.		JATE		SZOTE		Élelmiszerip. F.	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
1. feltétlenül jó	7,1	15,5	23,8	18,4	35,4	35,2	5,—	13,5
2. elég jó	28,5	43,5	38,6	46,9	39,2	44,2	22,5	29,7
3. elfogadható	50,—	29,9	20,5	25,7	19,6	15,—	25,—	32,4
	85,6%	88,9%	82,9%	91,0%	94,2%	94,4%	52,5%	75,6%

Vitathatatlanul megnyugtató, hogy a válaszok magas százalékban pozitív értékelésre utalnak. A részben vagy teljesen negatív állásfoglalások (4. *kifogásolható*, 5. *sokban kifogásolható*, 6. *rossz*, 7. *nagyon rossz*) száma igen csekély. A legkedvezőtlenebb véleménynyilvánítás az Élelmiszerip. Főisk. kollégistáinál figyelhető meg, akik 25%-ban „*kifogásolható*”-nak minősítik a szobaközösség szellemét. Ebben a kollégiumban még a „*nagyon rossz*” válaszlehetőség is kapott (2,5%-os) szavazatot.

A hallgatók pozitív állásfoglalásából arra lehet következtetnünk, hogy a szobaközösségek tagjai elfogadják a kollektíva életéből rájuk háruló feladatokat, és a közösségben jól is érzik magukat. Nyilvánvaló, hogy alapközösségen belül a mikroklíma annál inkább válik elfogadhatóvá, minél inkább megvalósul a személyes és társadalmi érdekek egyeztetése és az őszinte, kulturált érintkezési formák elfogadtatása. A szobaközösség közvéleményének ez a személyiségformáló hatása arra utal, hogy a kollégiumi együttélés értékes nevelési lehetőségeket rejt magában.

4.1. A kollégiumi hallgatók többsége arra a kérdésre, hogy „*Tanulmányaid milyen mértékben befolyásolják szabad idődet*” a négyféle válaszlehetőség közül (1. *elég sok szabad időm van*, 2. *elegendő szabad időm van*, 3. *kevés a szabad időm*, 4. *gyakorlatilag nincs szabad időm*) az alábbi kettőre adta le szavazatát:

	kevés a szabad ideje		gyakorlatilag nincs szabad ideje	
	f.	n.	f.	n.
Tanárk. F.	64,2	65,1	21,4	14,2
JATE	40,1	52,8	12,2	15,2
SZOTE	50,3	61,7	15,2	17,6
Élm. ip. F.	65,—	62,1	10,—	18,9

Kollégistáink esetében a kötelező óraszámot és a tanulásra fordított időt is munkaidőnek kell tekintenünk. A felmérésből arra lehet következtetnünk, hogy az alváson, órarend szerinti elfoglaltságon és a szükséges regenerálódási időn kívül naponta általában 2 órát fordítanak tanulásra és kb. 1 órát kimondottan szórakozásra. Az önnevelést (olvasás, sportolás, rádióhallgatás, tv-nézés stb.) nem tekintik szórakozásnak.

4.2. A *politikai tájékozódást* is önművelésnek minősítjük. Az ezzel kapcsolatos kérdésre 9 válaszlehetőség alapján a kollégisták csaknem egyöntetűen az alábbi sorrendet alakították ki:

Politikai tájékozódásuk forrása

	Tanárképző F.		JATE		SZOTE		Élelmiszerip. F.	
	f.	n.	f.	n.	f.	n.	f.	n.
napi sajtó	92,8	89,5	95,4	94,6	87,4	82,6	95,—	97,2
rádió, tv, hír- anyag	85,7	89,3	86,8	83,7	89,9	93,2	95,—	97,2
folyóirat	35,7	59,6	72,5	64,0	64,7	61,7	67,5	83,7
a társak tájé- koztatása	21,4	36,8	36,8	39,4	37,7	41,4	47,5	54,—
tanári vélemény	42,8	40,0	25,0	20,8	18,8	19,1	37,5	37,8

Minden bizonnyal nem véletlen, hogy a Tanárképző Főisk. kollégistái szerint politikai tájékozottságuk megszerzésében az oktatók véleménye igen jelentős tényező. Ezekben a hallgatói megnyilatkozásokban a leendő szocialista nevelők tudatos és eredményes befolyásolása jut kifejezésre.

4.3. Jogosnak kell tekintenünk a hallgatóknak azt az igényét, hogy a kollégium biztosítson megfelelő feltételeket a *szabad idő kulturált eltöltéséhez*. Olyan kulturális igényekről van szó, amelyeket egyénileg nem vagy csak nehezen tudnának kielégíteni. A hallgatói megnyilatkozások szerint ezen a téren még elég sok hiányosság mutatkozik. A kollégiumi szórakozási lehetőségekre vonatkozó véleményeket %-osan az alábbi számok fejezik ki:

A szórakozás lehetősége

	„alig kielégítő”		„nem megfelelő”	
	férfi	nő	férfi	nő
Tanárk. F.	28,5	12,9	21,4	14,2
JATE	23,8	14,—	34,9	14,—
SZOTE	14,5	18,5	6,3	12,3
Élm. ip. F.	30,—	16,2	17,5	0,—

A szabad idővel való helyes gazdálkodás csak akkor valósulhat meg, ha kollégiumon belül adottak a szórakozás lehetőségei. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy kollégistáinkat elvonjuk pl. a mozi- vagy színházlátogatástól. Az is nyilvánvaló, hogy szórakozás és önművelés között nehéz határt vonni. Ha azonban arra gondolunk, hogy a jövőben az értelmiség továbbképzése nem előadások és tanfolyamok, hanem egyre inkább önművelés jellegű elfoglaltság keretében valósulhat meg, akkor a hallgatók önművelésének irányítását is kollégiumi nevelési feladatnak kell tekintenünk.

4.4. A szabad idő kulturált felhasználásához jelentősen hozzájárulhat a klubélet. A kollégisták az alábbi százalékok szerint nyilatkoztak úgy, hogy a klubélet „teljesen hiányzik”:

	férfi	nő
Tanárképző F.	38,4	25,6
JATE	60,9	59,9
SZOTE	36,4	39,5
Élelmiszeripari F.	51,2	21,6

Ezek a számok egynéhány problémát is felvetnek. A klubéletnek tárgyi feltételei is vannak, s ezeket a legtöbb esetben nem lehet pusztán szervezéssel megoldani. Ilyen pl. a klubélethez szükséges helyiség, berendezés, sőt felszerelés. Viszont ezek pusztán megléte sem biztosítéka a színvonalas klubéletnek. Múlhatatlanul szükséges, hogy a hallgatók igénye, óhaja összhangban legyen a tárgyi feltételekkel és a szervezéssel. Bármelyik tényező hiánya vagy jelentős fogyatékosága döntően kihat a klubélet színvonalára. Az alábbi százalékok szerint azoknak a hallgatóknak a száma is jelentékeny, akik szerint van ugyan klubélet, de az „nem kielégítő”:

	férfi	nő
Tanárképző F.	7,6	10,1
JATE	17,2	9,6
SZOTE	7,5	10,1
Élelmiszeripari F.	20,5	16,2

A kollégiumoknak a szórakozást és önnevelést biztosító feltételeivel kapcsolatban a hiányosságokat azért kell jelentőseknek tekinteni, mert a megkérdezettek 54,3%-a munkás—paraszt származású. Ezeknek a kollégistáknak az anyagi helyzetere rendszerint csak erősen korlátozott egyéni szórakozást enged meg, tehát elsődlegesen a kollégiumi adottságokra kell hagyatkozniuk. Hátrányos helyzetüket leginkább a kollégium tudatos nevelő hatásrendszere ellensúlyozhatja. A *fizikai dolgozók* kollégista gyermekeinek a kollégiumban lakók létszámához viszonyított aránya a következő:

Tanárképző F.	73,0%
JATE	47,3%
SZOTE	41,1%
Élelmiszerip. F.	77,9%

5.1. Viszonylag nem nagy azoknak a hallgatóknak a száma, akik erre a kérdésre: „Milyen mértékben segítenek a kollégiumi közösség és a kollégium körülményei a hivatásodra való felkészülésben” — negatív válaszokat adtak. Azonban a férfi kollégiumokban lakók jelentős százaléka szerint a kollégiumi közösség és a kollégium körülményei nem nyújtják a hivatásra felkészülés szempontjából azt, amit várhatnának. Pozitív véleményt az alábbi százalékok szerint nyilvánítottak a kollégisták:

	férfi	nő
Tanárképző F.	46,0	85,9
JATE	66,8	83,9
SZOTE	84,7	75,2
Élelmiszerip. F.	48,6	70,2

Az adatok összevetéséből arra következtethetünk, hogy elsősorban a férfi kollégiumok körülményeit kell nagyobb mértékben fejleszteni ahhoz, hogy legalább a leánykollégiumok színvonalát elérhessék.

5.2. A kollégiumi étellel kapcsolatban határozott állásfoglalásra készítette a hallgatókat a következő kérdés: „*Ha a kollégiumban is ugyanannyit kellene fizetni, mint az albérletért, akkor is a kollégiumban maradnál?*” Ha a hallgatók többsége a kollégiumtól csupán a szociális juttatást várná el, és nem igényelné annak nevelő hatását, a közösségi életből fakadó többletű előnyét, akkor feltételezhetően egyöntetűen az albérlet mellett foglalnának állást, vagy legalábbis nem nyilatkoznának pozitív módon a kollégiumról. Az alábbi adatok azonban azt igazolják, hogy a hallgatók jelentős %-ban ragaszkodnak a kollégium közösségi életéhez.

A kollégium melletti állásfoglalás százalékos aránya:

	férfi	nő
Tanárképző F.	38,3	71,1
JATE	40,2	68,4
SZOTE	64,4	67,7
Élelmiszerip. F.	20,—	40,5

A számsorok összevetéséből azonnal kitűnik, hogy a férfi hallgatók jóval kisebb százalékban foglalnak állást a kollégium mellett, mint a nőhallgatók.

Különösen szembeötlő ez a JATE, Tanárképző Főiskola és az Élelmiszeripari Főiskola kollégistáinak esetében. Ez a nagyfokú eltérés pontosan jelzi azt a különbséget, amely az említett intézmények fiú- és leánykollégiumainak felszereltsége között fennáll. Még határozottabban kifejezésre jut ez a különbség akkor, ha a teljesen negatív állásponton levő férfi és nőhallgatók megnyilatkozásait összevetjük.

Nem maradna kollégiumban

	férfi	nő	
Tanárk. F.	38,3	12,3	(3:1 arányban)
JATE	33,6	10,9	(3:1 arányban)
SZOTE	12,5	12,8	(1:1 arányban)
Élm. ip. F.	55,—	8,1	(csaknem 7:1 arányban)

A hallgatói megnyilatkozásokkal kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy ezek megfelelnek azoknak a mutatóknak, amelyek a fiú-, ill. leánykollégiumok műszaki-anyagi helyzetét jellemzik. Mindezt azért kívánjuk hangsúlyozni, mert a „komfortfokozat”, a külső rend, hangulatosság, kényelem „színvonala” döntő tényező a kollégium otthonossá tételében, a hallgatói közérzet befolyásolásában.

6. A felmérések alapján és összegezőképpen megállapítható, hogy

Szeged felsőoktatási intézményeinek kollégiumi ellátottsága nem kielégítő. Ez részben a férőhelyek hiányában, részben a korszerűtlen műszaki — anyagi feltételekben jut kifejezésre:

a hallgatóknak csupán 46%-a minősíti a kollégiumot a tanulás szempontjából kedvezően, 20%-a szerint a külső körülmények zavarják a tanulást;

a nevelés légkörét a megkérdezettek 10%-a tartja igen jónak, 37%-a csak közepesnek, és csaknem 20%-a ennél is rosszabbnak;

a hallgatók többsége a szórakozás lehetőségét kollégiumon belül nem tartja kielégítőnek;

a klubéletről lesújtó vélemény alakult ki. A hallgatók 45,5%-a szerint nincs is ilyen;

azoknak a hallgatóknak a száma is jelentős, akik elégedetlenek a kollégiumi önkormányzat színvonalával;

— a vezetőkkel való kapcsolat a megkérdezettek 30—40%-a szerint nem kielégítő.

A közéleti, közösségi személyiség formálásához a kollégiumi együttélés gazdag lehetőséget kínál. A felmérés adatai szerint ugyanis

a hallgatók nagy többsége igényli a közösségi életet;

élethivatásuk betöltéséhez azokat a tulajdonságokat tekintik feltétlenül szükségeseknek, amelyeket a közösségi élet, a személyes kommunikáció formál;

az alapközösségekben otthonosan, jól érzik magukat. Azok szellemével elégedettek. A tágabb közösséghez, a szocialista hazához ezeken a kisebb közösségeken keresztül vezet az út;

a szobatársak kölcsönösen segítik egymást, a közös célokért felelősséget éreznek;

az egymással folytatott beszélgetések fő témáját tanulmányi kérdések alkotják;

a szobatársak beszélgetését teljes nyíltság, őszinteség jellemzi. Ez az őszinte szellemi atmoszféra a szocialista meggyőződés, ill. magatartás kialakításának elengedhetetlen feltétele;

a szocializmus megvalósulásáért egyénileg is felelősséget éreznek, teljes mértékben vállalva hazájuk sorsát és gondját.

Miután szocialista államunk a felsőoktatási kollégiumok fenntartásával, vagyis az értelmiségi szakemberképzés szociális és nevelési feltételeinek biztosításával súlyos anyagi terheket vállal, az adatok feldolgozása során arra is feleletet kerestünk: hogyan lehetne a kollégiumi együttélés adottságait hatékonyabbá tenni. *A kapott információk elemzése annak a felismeréséhez vezetett, hogy*

a kollégiumi külső körülmények fejlesztése, a tanulás lehetőségeinek optimális biztosítása tekinthető a legfontosabb és legsürgősebb tennivalónak. Az életpályára felkészülés csak ott minősíthető zavartalannak, ahol a tanulás, pihenés, mozgalmi élet és általános művelődés objektív feltételei (tanulászoba, társalgó, könyvtárszoba stb.) is adottak;

fel kell használnunk minden olyan szervezési lehetőséget, amely alkalmas a kollektív meggyőződés kialakítására. A kollektív magatartást — a belső feltételek megszabta mértékben ugyan-, de mégiscsak a személyiségnek szervezett, valóságos környezeti feltételekkel való kommunikációja határozza meg;

a hallgatók kezdeményezésének értékesítése, a szervezett klubélet, minden kulturális és sportrendezvény nagymértékben hozzájárulhat a szabad idő hasznos eltöltéséhez;

az egyéni és közösségi érdekeket az alapközösségeken belül és az egész kollégium életében nagy körültekintéssel és állandóan úgy kell egyeztetnünk, hogy kialakulhasson az a közvélemény, amely a hallgatókat öntevékenységre és az önkormányzatban való részvételre készíti;

az önkormányzati szerveknek — a hallgatók által elfogadott normák, a kollégium házirendje, működési és fegyelmi szabályzata alapján — olyan életstílust kell

kialakítaniuk, amely mindig a közösség javát szolgálja, hiszen a közösség tagjait objektíve azonos érdekek fűzik össze;

a vezetőknek messzemenően képviselniük kell egyrészt a kollegisták egyéni érdekeit, másrészt érvényt kell szerezniük azoknak a követelményeknek, amelyeket a tanintézet és a kollégium nevelési programja meghatároz. A vezetői kollektíva folyamatos működése a vezetői utánpótlásról történő tervszerű gondoskodást is feltételezi.

IRODALOM

- [1] A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése. (Az MSZMP Központi Bizottságának 1970. február 18—19-i ülésén hozott határozata.) Budapest, 1970.
- [2] A hallgató szabad ideje. Az Orsz. Felsőoktatási Nevelési Munkaközösség Tájékoztatója, Budapest, 1970/1.
- [3] Időszerű kérdések a hazai felsőoktatásban. Az Orsz. Felsőoktatási Nevelési Munkaközösség Tájékoztatója, Budapest, 1970/2.
- [4] FRIEDRICH, WALTER, Methoden der marxistisch-leninischen Sozialforschung. Berlin, 1970.
- [5] HAVAS OTTÓ, Pályaválasztás és ifjúságkutatás. Ped. Szemle 1971/1.
- [6] ROGER, GERHARD, Közösségi nevelés a felsőoktatásban. Felsőoktatási Kutatóközpont, Budapest, 1969.

ОЦЕНКА СТУДЕНТАМИ ЖИЗНИ В ОБЩЕЖИТИЯХ УНИВЕРСИТЕТОВ И ПЕДИНСТИТУТА

Й. Сёрен

О жизни в общежитиях нами опрошены 1732 студента, пединститута, мединститута и университета города Сегеда. Обработанные вычислительными машинами данные опроса позволяют сделать многосторонний анализ отношения студентов к жизни в общежитии. В процессе анкетирования были получены ответы на следующие вопросы: отношение к своему призванию, к родине; влияние микро- и макросреды на общественное мнение; мероприятия по улучшению жизни в общежитии; возможности для культурного отдыха в общежитии. Полученные результаты свидетельствуют о том, что большинство студентов чувствует личную ответственность за построение социализма, предпочитает жить в коллективе. Для повышения эффективности воспитательной работы в общежитиях необходимо улучшение бытовых условий и расширение самоуправления.

WERTUNG DES LEBENS IN HOCHSCHUL- UND UNIVERSITÄTSSTUDENTENHEIMEN IM SPIEGEL DER ÄUSSERUNGEN DER STUDENTEN

Von J. Szörényi

Auf Grund einer Befragung durch Fragebogen haben 1732 Universitäts- und Hochschulstudenten ihre Meinung über das Leben im Studentenheim geäußert. Die mit Hilfe von Maschinen aufgearbeiteten Daten ermöglichen die vielseitige Analyse der wahrhaftigen Situation. Die Untersuchung sucht die Antwort auf die Fragen, was für eine Auffassung die Studentenheimbewohner im Zusammenhang mit dem Lebensberuf und Vaterland haben, wie sich die Wirkung der Mikro- und Makroumgebung in der öffentlichen Meinung des Studentenheims spiegelt, was für Ansprüche im Zusammenhang mit der Verpflichtung des Lebens im Studentenheim erhoben werden, und wie die Studenten die Unterhaltungsmöglichkeiten innerhalb des Studentenheims beurteilen. Die Ergebnisse bezeugen davon, dass die Mehrheit der Studenten das gemeinschaftliche Leben verlangt, und für die Verwirklichung des Sozialismus auch persönlich Verantwortung fühlt. Besonders die Entwicklung der äusseren Umstände und die Entfaltung der Selbstverwaltung können die Gegebenheiten des Zusammenlebens im Interesse der sozialistischen Erziehung wirksamer machen.